

MEVLÂNÂ HÂLİD-İ BAĞDÂDÎ VE HÂLİDİLİĞİN BİNGÖL VE ÇEVRESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

(ULUSAL SEMPOZYUM)
04-05 MAYIS 2017 BİNGÖL

ESER ADI : MEVLÂNÂ HÂLİD-İ BAĞDÂDÎ VE HÂLİDİLİĞİN
BİNGÖL VE ÇEVRESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DÜZENLEYEN : BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

EDİTÖR : Prof.Dr. Orhan BAŞARAN

DİZGİ/KAPAK : Şemal Medya Tasarım Ofisi

BASIM YERİ : Sadık Daşdöğen–Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok No: 215–216, Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 613 12 11

BASKI : 1. Baskı: Aralık 2017

ISBN : 978-605-65457-5-7

© 2017 Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü

Bu eserin tüm yayın hakları Bingöl Üniversitesi Rektörlüğüne aittir. Kurumun yazılı izni olmaksızın, tamamen ya da kısmen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınamaz.

Bu kitapta yer alan yazıların dil, bilim ve hukuk açısından sorumluluğu yazarlarına aittir.

HÂLİD-İ BAĞDÂDÎ'NİN BİNGÖL VE HAKKÂRİ ÇEVRESİNDE YETİŞTİRDİĞİ ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER

Esmâ SAYIN*

a-) Nakşîlik ve Halîdilik Arasındaki Manevî-Kültürel Bağ

Tasavvuf yolu ve Nakşîlik adabı, manevî bir bağ ve kalp yoludur. "Aynı zamanda Tasavvufun ana gayesi, kâmil insan olmaktır. İnsanlığın tam olgunluk merkezinde Hz. Muhammed oturmaktadır. İşte amaç, O'nun ahlakını uygulamak ve o modele kendini uydurmaktır."¹ Bu yolun olmazsa olmaz şartlarından bir tanesi de, mutlaka bir danışman ve bir rehber gözetiminde maneviyat yolculuğuna devam etmektir. Bu manada rabîta, maneviyat yolcusuna manevî manada verilen ilmî ve manevî destektir.

"Mürîd, Hz. Peygamber'in ruhaniyetiyle buluşuncaya kadar bu manevî destek devam eder. Hz. Peygamberle beraberlik süreci ise, kulun her an Allah Teâlâ'nın murakabe ve gözetiminde olduğunun farkına varması ve bunu sürekli yaşaması hali olan "Murakabe" mertebesine ulaşmasıyla son bulur."²

"Nakşî-Müceddidî kolunun 19. yüzyıldaki en güçlü ve en büyük temsilcisi, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (v. 1242/1827)'dir. 16 yıllık tasavvufî irşad döneminde ünü, Irak sınırlarını ve Osmanlı coğrafyasını aşarak Asya ve Uzak Doğu'ya kadar ulaştırmıştır."³

"Mevlânâ Hâlid, farklı kültürlerin bir arada yaşadığı geniş bir bölgeye hitap ediyordu. Bu geniş yelpaze içerisinde sadece Süleymaniye, Bağdat ve Şam gibi ilim ve kültür merkezlerinin ve buralarda iyi eğitim almış ilim adamları ve

* Yrd.Doç.Dr., Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

1 Süleyman Ateş, "Tasavvufun Kaynağı", *Uluslar Arası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 46.

2 Mehmet Emin Ay, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'de İnsanın Manevî Eğitiminde Esaslar", *Uluslar Arası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 500.

3 Abdulcebbar Kavak, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Akîde-i İmân Adlı Eseri", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, Sayı: 2, s. 157.

mutasavvıfların bulunmadığının farkındaydı.”⁴ Bu noktada Mevlânâ Hâlid’in amacı, bu bölgelerde de ilim adamları ve mutasavvıflar yetiştirmektir.

“Hâlid-i Bağdâdî, Kürtler’in yoğun olarak yaşadığı Kuzey Irak’ın dinî hayatı üzerinde de özel bir etkiye sahiptir. Tarih boyunca hâkim tarikat olarak Kâdiriyye’nin faaliyet gösterdiği bu bölgede Hâlidîyye’nin doğuşuyla hâkimiyet, Nakşibendiyye’ye geçmiştir. Berzenci ve “Sâdât-ı Nehri” gibi şeyh ailelerinin çoğu Kâdiriye’den Nakşibendiyye’ye geçmiş. Sonuçta Kürt kimliği, bir dereceye kadar Hâlidîyye koluyla birleşmiştir.”⁵ Buradan anlaşılmalıdır ki Kürt kültürüyle Hâlidîyye kolu önemli bir bütünleşme sağlamıştır.

“Ahmed-i Hanî’den etkilenen sadece Molla Halil değildir. Hanî ile aynı tarikat meşrebini paylaşan, 19. yüzyıldaki müceddidî şeyhi Mevlânâ Hâlid ve çağdaşı olan bazı âlimler de ondan etkilenmişlerdir.”⁶ Bu âlim-mutasavvıf şahsiyetler, biraz sonra bahsedileceği üzere, yaşadıkları toplumların sosyal gerçeklerine uygun olarak İslâm akidesini geniş kitlelere ulaştırmak gayesiyle muhtasar, mensur ve manzum eserler kaleme almışlardır.

b-) Hâlid-i Bağdâdî’nin Yetiştirdiği Önemli Şahsiyetlerden Seyyid Tâhâ-ı Hakkâri

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, hedeflediği eğitim modeliyle kendine âşik ve kendi menfaatleri için yaşayan insan modeli yerine, insanlığın selameti için kendi isteklerini feda eden bir insan modelini öngörmektedir. Kendi isteklerini toplumun iki cihan saadeti için feda eden Hâlid-i Bağdâdî, hangi yaş ve tahsil seviyesinde olursa olsun halifeler ve talebeler yetiştirmiştir.

O’nun talebelerini incelediğiniz zaman, her birisinin kendi kabiliyeti ve kapasitesi nispetinde ondan faydalandığını, imanlarının inkişaf ettiğini, cemiyete karşı şefkat ve muhabbet hislerinin geliştiğini görürüz. İşte bunun sırrı, Hâlid-i Bağdâdî’nin eğitim metodunda gizlidir. Bu bağlamda Hâlid-i Bağdâdî’nin yetiştirdiği en önemli şahsiyetlerden bir tanesi de, Seyyid Tâhâ-ı Hakkâri’dir.

“Seyyid Tâhâ-ı Hazretleri, 18. asırda Anadolu’da yaşayan, zamanın büyük mutasavvıflarındandır. Hakkâri diyarının manevî büyüklerinden olan Seyyid Tâhâ, silsile-i âliye denilen büyük âlim ve mutasavvıfların otuz birincisi ve Abdülkadir Geylanî hazretlerinin, on birinci torunudur. Seyyid Tâhâ-yı Hakkâri, Hakkâri’nin Şemdinli ilçesinde doğmuş ve Şemdinli’ye tam kırk iki yıl hizmet etmiştir.”⁷

“Seyyid Tâhâ’nın hocası olan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin rabîta konusunu ilk olarak sistemli hale getiren kişi olma özelliği, onun Tasavvuf Tarihi içerisindeki ayrıcalıklı konumunda önemli bir yer tutar. O’na göre rabîta, bid’at değildir.

4 Kavak, *a.g.m.*, s. 159.

5 Zeki Tan, “Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin Talebelerinden Seyyid Tâhâ el-Hakkâri”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan, 2013, Sayı: 3, s. 10.

6 Kavak, *a.g.m.*, s. 163.

7 Nazife Özatak, *İrşat Kutbu Seyyid Tâhâ-yı Hakkâri*, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 2003, s. 7.

Gerçekte rabita, Nakşibendiyye tarikatının önemli esaslarından birisidir. Hatta Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetine sarıldıktan sonra Allah'ın rızasına vasil olmanın yollarından birisi, rabitadır."⁸

Allah dostları ve sadıklarla manen beraber olma hali olan rabita, Seyyid Tâhâ'nın manevî eğitim modelinde çok önemlidir. Çünkü rabita, müridin mürşidiyle manevî bağı ve iletişimidir. Müridin mürşidinden feyz alması, onunla zahirî ve batınî anlamda davranış ve gönül beraberliğiyle mümkün olmaktadır.

"Rabita; tarikatta müridin, kâmil ve fenafillah makamında bulunan şeyhinin suretini göz önünde tutarak ruhaniyetinden medet istemesidir. Ona göre müridin terbiye edilmesi ve mürşidinin yanında bulunuyormuş gibi feyz alması lüzumludur. Zira rabita, feyz almak isteyen, feyz verecek olan zatın ruhaniyetinin tasarrufu altına sokmaktadır. Bu rabita sebebiyle mürit, kötü ve çirkin işlerden uzaklaşır."⁹

Seyyid Tâhâ Hazretleri, Nakşibendiyye tarikatının Hâlid-i Bağdâdî'ye (öl. 1942) nispet edilen en önemli kaynaklarından birisi kabul edilmektedir. Bu bağlamda Seyyid Tâhâ'yı Hakkâri'ye ulaşan dört önemli silsile bulunmaktadır."¹⁰ Aynı zamanda bu cemaat, Haznevî'nin (öl. 1949) halifesi, Abdülhakim Hüseyinî'nin oğlu Muhammet Raşit Erol (öl. 1993) ile menzil cemaati adıyla meşhur olmuş ve yaygınlık kazanmıştır."¹¹

Seyyid Tâhâ'yı Hakkâri'nin, hocası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ile iletişiminin ve manevî rabitalarının son derece güçlü olduğunu görmekteyiz. Seyyid Tâhâ, hocasıyla manevî bağı koparmamış; Hâlid-i Bağdâdî ise ona ikaz, irşat ve mektuplarıyla hep yol göstermiştir. Hâlid-i Bağdâdî ile Seyyid Tâhâ arasındaki şu mektup ikisi arasındaki manevî rabitayı gözler önüne sermektedir:

"Benim ashabımın hepsi de, sizlerin felahınızı ümit ve reca ederler. Özellikle Seyyidim, Seyyid Abdulkadir Berzencî ve Hacı Musa, âli cenabınızdan iman selameti için dua etmenizi rica ederler. Sizler hakikaten merhamet ve ihlâs ehliniz. Ben sizden ve kardeşimiz fakih Abdulkadir'den bu miskin, garip, günahı çok müridiniz için, zorlukların üstesinden gelmek hususunda dua talep ediyorum."¹²

Bu hususta Mevlânâ Hâlid müridlerine tevazunun bir ifadesi olarak '... Benim Seyyid Tâhâ'dan daha üstün olduğumu zannetmeyiniz' der. Orada bu-

8 Ay, a.g.m., s. 500.

9 Vahit Göktaş, *Tasavvuf Yazıları*, Ankamat Matbaası, Ankara, 2014, s. 332.

10 Süleyman Uludağ, "*Hâlidîyye*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, c. 15, 1997, s. 297.

11 Âdem Efe, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidîliğin Sosyo-Kültürel Boyutları", *Uluslar Arası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 440.

12 Zeki Tan, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Talebelerinden; Seyyid Tâhâ'yı Hakkâri", *Uluslar Arası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 229.

lunan müridlerden biri, 'Fakat siz, onun üstadı değil misiniz?' diye sorunca, Mevlânâ Hâlid şöyle der: 'Evet ben onun üstadıyım fakat onun benimle olan durumu bir şehzade eğitmeninin şehzadeye karşı olan durumu gibidir. Şehzade eğitmeni her ne kadar onları eğitip terbiye ediyorsa da, şehzadeler ondan daha üstündürler.' der."¹³

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî de, özellikle Şah ile olan ilişkilerin hangi seviyede tutulması gerektiği hususunda Seyyid Tâhâ'ya şu mektubu yazar: "Kıymetli Seyyid Tâhâ! Allah-u Teâlâ'nın emanında olunuz! Şöhretten daima sakınınız. Kişi için talebelerin çokluğu da, büyük bela olabilir. Allah-u Teâlâ, sizi o afetten korusun. Kalbin Acem beldelerine meyletmesin; bu meyli öldürücü, ruhu kurutucu zehir biliniz. Nerede kaldı onların yanına gidilmesi... Onlara yakın olmanın, tatlı idareli dil kullanmaktan çok uzak olmalıdır. İnşallah bu kimselerle bir araya gelmezsiniz.

Eğer Şah bile bizzat davet ederse, gitmemelidir. Nerede kaldı ki, başkalarının davetine gidilsin. Böyle davete verilecek cevap şudur: 'Biz derviş kimseleriz. Bizim işimiz, dünyadan kesilmek, İslam padişahına dua etmek ve insanların dini-ne hizmettir. Devlet reislerinin meclisinin edeplerini bilmeyiz.' Sana emrettiğim üzere ol, muhalefet etme. Molla Mustafa Eşnevî'ye de fakirin selamını söyle ve bu yazdıklarım aynı zamanda onun içindir."¹⁴

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin öğrencilerine yazdığı bu mektuplar O'nun manevî eğitim modelini ve insan-ı kâmil yetiştirme hassasiyetini gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda Mevlânâ Hâlid'in bu mektupları, mutasavvıflara, devlet reislerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini göstermesi açısından da önemlidir.

Seyyid Tâhâ, eğitim metodunu sanki Hâlid-i Bağdâdî'nin kendisine yaptığı şu duayla özetler: "Cenâb-ı Allah, bizleri ve sizleri kendi rızasıyla meşgul etsin. Mâsivasından yüzümüzü çevirsin. Dünyadaki az ve basit mal sevgisi yüzünden, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir kimsenin hatırından bile geçirmediği nimetlerden bizleri alkoymasın."¹⁵

"Seyyid Tâhâ, talebelerini yetiştirdikten sonra değişik yerlere irşat vazifesi ile gönderdiğinde de onları irşat ve ikaz edici mahiyette mektuplar yazmıştır. Seyyid Tâhâ'nın hocası Hâlid-i Bağdâdî de, hayatta kaldığı dönemde ona mektuplar vasıtasıyla nasıl bir yol haritası takip edeceği hususunda yardımını esirgememiştir."¹⁶

13 Tan, *a.g.m.*, s. 231.

14 Muzaffer Taşyürek, *Hatme-i Hâcegan Sultanları*, Hâcegan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 150-151.

15 Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, *Buğyetü'l-Vacid fi Mektubâti'l-Mevlânâ Hâlid*, (neş. Esad Sahib), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyeti, Şam, 1334, s. 265.

16 Tan, *a.g.m.*, s. 228.

“Seyyid Tâhâ, yaşadığı toplumun aynı zamanda siyasi varlığını da temsil ediyordu. Bu manada ulema, Osmanlı toplumunun işleyişini düzenleyen merkezî kurumlardan birini oluşturmaktaydı.”¹⁷ Farklı ırka sahip olma, ilahî kudretin isteği ile olmuştur. Farklı ırka mensubiyet, insanın tercih hakkını kullanamadığı bir husustur. Bütün bu farklılıklara itiraz, ilahî takdire itirazla eşdeğerdir.

Hakkâri, bulunduğu coğrafi konum ve fiziki şartlar nedeniyle ilim ve kültür merkezi olmaktan uzak bir mahaldedir. “Ancak, Hakkâri’li insanların ilme olan iştiaak ve merakları, bu beldenin önemli ölçüde ilim merkezi olmasına yetmemişse de, ilim elde etmek için gittikleri şehirlerde birer Hakkâri’li olarak isimlerini duyurmayı başarmış ve ilme önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.”¹⁸ Bunun yanında Seyyid Tâhâ-yı Hakkâri’nin tasavvufî ve ilmî kişiliği, Anadolu’da Nakşîlik-Hâlidîliğin yayılmasını sağlamıştır.

Seyyid Tâhâ, bölgenin aşirete dayalı yapısını çok iyi biliyordu. Bu nedenle o, aşiret geleneği ile İslâm kültürünü bütünleştirmiştir. Yöredeki bütün aşiretler, onu bir kanaat önderi olarak görmüş ve saygı duymuştur. Günümüzde bile Hakkâri’de halkın en çok sevdiği tarihsel ve manevi şahsiyet, Seyyid Tâhâ’dır.

c-) Hâlid-i Bağdâdî’nin Yetiştirdiği Önemli Şahsiyetlerden Şeyh Hâlid-i Cezerî

“Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin önde gelen halifelerinden biri olan Şeyh Hâlid-i Cezerî (ö. 1839) Gabar Dağı’nın üzerinde bulunan Basret Köyü’nde 1820’li yıllarda kurduğu dergâh ve medrese ile Nakşibendîliğin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yayılmasına büyük katkı sağlamıştır. Şeyh Sâlih-i Sıpkî (ö. 1852), Sıbğatullah Arvâsî (ö. 1870), Hâmid-i Mardinî (ö. 1882) gibi tanınmış sûfîler burada eğitim almışlardır.”¹⁹

“Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, Irak’tan Şam’a geçerken, tarih boyunca bir ilim ve irfan merkezi olan Cizre’ye uğrayarak Nakşibendî tarikatını anlatmak ve halkı irşat etmek ister. Cizre’de halkın büyük teveccühü ile karşılaşılır. Kendisini misafir ve ziyaret eden ilim ehli arasından “Molla Hâlid” olarak tanınan Hâlid-i Cezerî’nin ilmini ve halini beğenir ve onu Şam’a davet eder. Bunun üzerine Hâlid-i Cezerî, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ile birlikte Şam’a gider ve orada seyr u sülûka girer.”²⁰

“Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin önde gelen halifelerinden biri olan Şeyh Hâlid-i Cezerî, şeyhi tarafından özellikle Cizre halkının irşadı için görevlendi-

17 Şerif Mardin, *Bediüzzaman Said Nursi Olayı Modern Türkiye’de Din ve Toplumsal Değişim*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 169.

18 Şakir Gözütok, “Hakkâri’li Devlet Adamı ve Âlimler (Abbâsiler Dönemi)”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 46, Erzurum, 2011, s. 277.

19 İbrahim Baz, “Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin Halifelerinden Şeyh Hâlid-i Cezerî ve Basret Dergâhı”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, (2013/2), 32, s. 139.

20 Baz, *a.g.m.*, s. 141.

rilmiş ve bu vazife tamamlanmadan şehri terk etmemesi istenmiştir. Bu emir üzerine, ilk yıllarda onun faaliyetlerine karşı çıkanlar olmuşsa da o, bir yandan müderrislik vazifesi, bir yandan da yoğun bir irşat hizmeti yürütmüştür.

Bu vazifenin Cizre’de ne kadar süre ile devam ettiği tam olarak bilinmemekle birlikte kaynaklarda geçen ve halen Cizre’de ilimle uğraşan hemen herkesin sözlü olarak naklettiği bir olay, Hâlid-i Cezerî tarafından Cizre’deki irşat hizmetlerinin tamamlandığına bir işaret olarak kabul edilir.”²¹

“Doğu ve Güneydoğuda irşat hizmeti yürüten hemen bütün tarikat şeyhlerinin ortak yönlerinden bir tanesi, her yıl ortalama üç ay kadar kendi çevrelerinde ve halifelerinin buldukları bölgelerde belli sayıdaki talebesiyle birlikte irşada çıkmalarıdır.

Şeyh Hâlid-i Cezerî de bu çerçevede irşat faaliyetleri yürütmüştür. Bir seferinde Diyarbakır’a doğru giderken yolları bugün Batman iline bağlı Gercüş ilçesinden de geçer.”²² Anlaşıldığı üzere hem Şeyh Hâlid-i Cezerî hem de O’nun halifeleri, Nakşibendî ve Hâlidî kültürün Güneydoğu Anadolu bölgesinde yayılmasına büyük katkı sağlamıştır.

Sosyal çözülmeyle engelleyen en etkili şeyin manevî unsurlar olduğu bilinmektedir. Manevî unsurların toplumun atardamarlarına iletilmesinde en önemli taşıyıcı, âlimlerdir. Doğu ve Güney Doğu’da dinî hayatın canlı kalmasında âlimlerin rolü, çok önemlidir. Bu rolü üstlenme ve yaşama hususunda Anadolu’daki Nakşîliğin ve Hâlidîliğin manevî ve tasavvufî merkezi olan Şeyh Hâlid-i Cezerî Şırnak’ta, en önemli ve etkileri en canlı yaşanan örnektir.

d-) Hâlid-i Bağdâdî’nin Yetiştirdiği Önemli Şahsiyetlerden Şeyh Osman Siracüddîn et-Tavîlî

“Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin Süleymaniyeli ilk halifesi olan Şeyh Osman Siracüddîn et-Tavîlî (v. 1283/1866) Irak’taki Hâlidî şeyhleri içinde en geniş silileyi oluşturan kişidir. Günümüzde Halepçe şehrinde bulunan Biyâre nahiyesinde postnişin olduğu Biyâre Medresesi/Tekkesi, Irak’taki en etkin Hâlidî merkezlerinden biri olmuştur. “Küçük Ezher” olarak adlandırılan Biyâre Medresesi ve ona bağlı olarak açılan yeni tekkeler ile Nakşibendî-Hâlidîliğin Irak-İran sınırının her iki tarafında ve Anadolu’nun bazı bölgelerinde yayılması sağlanmıştır.”²³

“Şeyh Osman’ın postnişin olduğu Biyare Medresesi hem ilmî hem de tasavvufî açıdan bölgenin gözde merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bu sa-

21 Baz, *a.g.m.*, s. 142.

22 Baz, *a.g.m.*, s. 143.

23 Abdulcebbar Kavak, “Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin Halifelerinden Şeyh Osman Siracüddin et-Tavîlî (v. 1283/1866) ve Biyâre Medresesi/Tekkesi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 2015, Sayı: 43, s. 260.

yede gerek Irak'ın farklı bölgelerinden gerekse İran'ın Sünnî Kürtlerin meskûn olduğu kuzeybatı şehirleriyle Azerî ve Dağistanlıların meskûn olduğu Taliş ve Dağistan bölgelerinden çok sayıda zevat ilim ve tasavvuf eğitimi için Biyâre'ye teveccüh etmişlerdir.

Şeyh Osman'ın irşat faaliyetleri sayesinde İran'da yaşayan çok sayıda Yahudi ve Hıristiyan'ın Müslüman olduklarından bahsedilmektedir.²⁴ Bu noktada Şeyh Osman, Nakşibendî-Hâlidî kültürün Irak-İran sınırının her iki tarafında ve Anadolu'nun bazı bölgelerinde hem müslüman hem de gayr-ı müslim pek çok insan tarafından anlaşılmasını sağlamıştır.

“Şeyh Osman Siracüddin et-Tavîlî'nin Hâlidî şeyhleri içinde Seyyid Taha Nehrî (v. 1269/1853)'den sonra en geniş ikinci silsileyi oluşturan şahsiyet olduğu söylenebilir.”²⁵ Bu bağlamda Şeyh Osman, farklı kültür ve meşreplerin birleştiği bir kültürel yapının oluşmasına hizmet etmiştir. Aslında medeniyet dediğimiz şeyin özü, farklılığa saygı ve hoşgörüyü benimsemektir. İslam dini, temel referansları Kur'ân ve Sünnet olması itibarıyla “öteki”yi bir realite olarak kabul eder.

Şeyh Osman Siracüddin et-Tavîlî, hem Hâlid-i Bağdâdî ile hem de halkla olan manevî bağı sayesinde bölgenin ilim, kültür ve maneviyat merkezi olmasına olanak sağlamıştır. Seyh Osman'ın en önemli özelliklerinden bir tanesi de, Irak ve İran yöresinin sosyal ve kültürel özelliklerini çok iyi analiz etmiş ve geliştirdiği ahlak öğretisinin bu yöre insanıyla bütünleşmiş olmasıdır.

Sonuç

Kalp ve maneviyat eğitimi olan tasavvuf, talebe ve hoca sevgisiyle yol alır. Hoca, talebeden; talebe de hocasından bedeni manada ayrı düşse de; kalbî ve manevî manada ayrı düşmez. Çünkü mutasavvıf, bir gönül insanıdır ve bir kalp adamıdır. Kalp yolu olan tasavvufta mutasavvıf, aynı Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî gibi, hem talebesini irşat eden hem de toplumun sosyo-kültürel yapısıyla beraber manevî-ahlakî gelişimine hizmet eden bir kişi olmalıdır.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye sivil halk tarafından biçilen veya yüklenilen bir rol vardı. O, toplumun bütün sosyal ve manevî problemlerine müdahil olma misyonunu üstlenmişti. Hâlid-i Bağdâdî'nin temsil ettiği manevî eğitimin günümüze kadar devam etmesi, günümüzde yaşadığımız problemlerin çözülmesini sağlayacak durumdadır.

24 Kavak, *a.g.m.*, s. 264.

25 Kavak, *a.g.m.*, s. 265.

Kaynaklar

- Ateş, Süleyman, "Tasavvufun Kaynağı", *Uluslar Arası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012.
- Ay, Mehmet Emin, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'de İnsanın Manevî Eğitiminde Esaslar", *Uluslar Arası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012.
- Bağdâdî, Mevlânâ Hâlid, *Buğyetü'l-Vacîd fi Mektubâtî'l-Mevlânâ Hâlid* (neş. Esad Sahib), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyyeti, Şam 1334.
- Baz, İbrahim, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Halifelerinden Şeyh Hâlid-i Cezerî ve Basret Dergâhı", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, (2013/2), 32.
- Efe, Âdem, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Hâlidîliğin Sosyo-Kültürel Boyutları", *Uluslar Arası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012.
- Göktaş, Vahit, *Tasavvuf Yazıları*, Ankamat Matbaası, Ankara 2014.
- Gözütok, Şakir, "Hakkârîli Devlet Adamı ve Âlimler (Abbâsiler Dönemi)", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 46, Erzurum, 2011.
- Kavak, Abdulcebbar, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî ve Akîde-i İmân Adlı Eseri", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, Sayı:2.
- , "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Halifelerinden Şeyh Osman Siracüddin et-Tavîlî (v. 1283/1866) ve Biyâre Medresesi /Tekkesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 2015, Sayı: 43.
- Mardin, Şerif, *Bediüzzaman Said Nursi Olayı Modern Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişim*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.
- Özatak, Nazife, *İrşat Kutbu Seyyid Tâhâ-yı Hakkârî*, Nesil Matbaacılık, İstanbul 2003.
- Tan, Zeki, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Talebelerinden; Seyyid Tâhâ-yı Hakkârî", *Uluslar Arası Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- , "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Talebelerinden Seyyid Tâhâ el-Hakkârî", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan, 2013, Sayı: 3.
- Taşyürek, Muzaffer, *Hatme-i Hâcegan Sultanları*, Hâcegan Yayınları, İstanbul 2003.
- Uludağ, Süleyman, "Hâlidîyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, c. 15, 1997.